

درس ۴

از نوزاد پیرسید

توضیحات درس

حضرت عیسیٰ (علیه السلام) یکی از پیامبران اولوالعزم است. از ویژگی‌های این پیامبر بزرگ آن است که بدون داشتن پدر، از مادری به نام حضرت مریم (علیها السلام) به دنیا آمده است. پس از آنکه با اراده خداوند متعال، عیسیٰ (علیه السلام) چشم به جهان گشود، تهمت‌های فراوان مردم به سوی حضرت مریم (علیها السلام) سرازیر شد. مریم (علیها السلام) مأموریت یافت که پاسخ به هر گونه شبهه و سؤالی را به نوزاد در گهواره واگذار کند.

گوشه‌هایی از زندگانی حضرت عیسیٰ (علیه السلام) در قرآن کریم مطرح شده است؛ به عنوان نمونه آیات ۱۶ تا ۳۶ سوره مریم که بازگو کننده صحنه‌های پس از ولادت حضرت عیسیٰ (علیه السلام) است و در درس به بخشی از آنها اشاره شده است.

نکته: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمان‌های بودن آموزش درس هدیه‌های آسمان، در صورت امکان این درس در آغاز سال نو میلادی و سالروز میلاد حضرت عیسیٰ (علیه السلام) تدریس شود.

اهداف درس

- ۱ آشنایی با حضرت عیسیٰ (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی
- ۲ احساس علاقه و احترام نسبت به حضرت عیسیٰ (علیه السلام) و اعمال و رفتار ایشان
- ۳ ادای احترام به حضرت عیسیٰ (علیه السلام) به عنوان پیامبر بزرگ الهی
- ۴ آشنایی با حضرت عیسیٰ (علیه السلام) به عنوان بشارت دهنده بعثت پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله)
- ۵ آشنایی با حضرت عیسیٰ (علیه السلام) به عنوان یکی از همراهان امام زمان (عج) به هنگام ظهور ایشان
- ۶ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

مفاهیم کلیدی

حضرت عیسیٰ (علیه السلام)

بشارت

بعثت

پیامبر خاتم (صلی الله علیه و آله)

امام زمان (علیه السلام)

ظهور

پیشنهادهایی برای تدریس

برای شروع مناسب درس می‌توانید متن درس را همانند یک قصه با حس و حالی مناسب و متناسب با موقعیت آن برای دانش‌آموزان بخوانید و یا با هماهنگی قبلی با گروهی از دانش‌آموزان، متن را با صداهای مختلف بخوانید.

- برای شروع مناسب درس می‌توانید ابتدا درس سوم را مرور و سپس درس چهارم را تدریس کنید.
- برای شروع مناسب درس می‌توانید از فیلم حضرت مریم (علیها السلام) استفاده کنید اگر امکان بخش کامل فیلم را ندارید، قسمتی از فیلم را که مربوط به صدای نوزاد در گهواره است، در کلاس بخش کنید. از دانش‌آموزان بخواهید به صدایی که از دستگاه بخش می‌شود خوب دقت کنند. آنها بدون گفت‌وگو با هم شاید بتوانند پاسخ دهند. اگر به تنهایی نتوانستند پاسخ بدهند به این جهت که شاید فیلم حضرت مریم (علیها السلام) را ندیده باشند پس از گفت‌وگو با هم سؤال کنید که این صدا مربوط به چیست؟ با این صدا چه چیزهایی را به یاد می‌آورید؟ این فعالیت را قدم به قدم انجام دهید و از این روش برای تدریس استفاده کنید.

- برای شروع مناسب درس می‌توانید از فعالیت ایستگاه فکر و ایستگاه خلاقیت استفاده کنید و از گروهی از دانش‌آموزان بخواهید که با هماهنگی متن را به صورت نمایش اجرا کنند و سپس با دوستان خود گفت‌وگو کنند. اجازه دهید دانش‌آموزان نقطه نظرات خود را نسبت به نمایشنامه بازگو کنند، از گفته‌های دانش‌آموزان استفاده کنید و وارد موضوع درس شوید.

- معلمان عزیز می‌توانند برای پاسخ به سؤال مطرح شده در فعالیت گفت‌وگو کنید که با هدف تثبیت مفاهیم درس از طریق ارائه نظرات و تجارب در گروه و مشارکت در جمع‌بندی توسط دانش‌آموزان طراحی شده است، دانش‌آموزان را به ترجمه آیات ۳۱ و ۳۲ سوره مریم ارجاع دهند: «أَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا وَ بَرًّا بِوَالِدَتِي وَ لَمْ يَجْعَلْنِي جَبَّارًا شَقِيًّا» این آیات نشان می‌دهد حضرت عیسیٰ (علیه السلام) هم خودش به

شریعت عمل کرده است و هم دیگران را به آن شریعت دعوت نموده است و از نظر اخلاقی هم ایشان بسیار انسان نیکوکاری بوده‌اند.

● هدف فعالیت بگرد و پیدا کن مرور مطالب درس برای تثبیت و تعمیق مطالب آموزش داده شده از طریق انجام یک فعالیت عینی و ملموس است.

● در فعالیت تدبیر کنیم دانش‌آموزان به دلیل بشارت حضرت عیسی علیه السلام برای اینکه پیروان ایشان پس از بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله او را تصدیق نمایند، اهمیت شناخت پیامبر صلی الله علیه و آله و ایمان به ایشان و... اشاره می‌کنند.

ارزشیابی

نکته مهم : معلمان گرامی جهت ارزشیابی این درس به توضیحات ارائه شده ذیل عنوان «ارزشیابی» در درس اول، قبل از جدول ارزشیابی، توجه فرمایید.

جدول ارزشیابی

سطوح عملکرد		نشانه‌های تحقق	شماره درس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
<p>– ضمن بیان داستان‌هایی از زندگی حضرت عیسی (علیه السلام)، ایشان را به عنوان بشارت دهندهٔ بعثت پیامبر خاتم (علیه السلام) و یکی از همراهان امام زمان (علیه السلام) به هنگام ظهور ایشان به‌طور کامل معرفی می‌کند.</p> <p>– ضمن ابراز علاقه و احترام نسبت به حضرت عیسی (علیه السلام)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان همواره تلاش می‌کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن با مثال توضیح می‌دهد.</p>		<p>– معرفی حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی، و تلاش برای آشنایی بیشتر با شخصیت ایشان</p> <p>– معرفی حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان بشارت دهندهٔ بعثت پیامبر خاتم (علیه السلام)</p> <p>– معرفی حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان یکی از همراهان امام زمان (علیه السلام) به هنگام ظهور ایشان</p>	۴	<p>– آشنایی با حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان یکی از پیامبران بزرگ الهی</p> <p>– آشنایی با حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان بشارت دهندهٔ بعثت پیامبر خاتم (علیه السلام)</p> <p>– آشنایی با حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان یکی از همراهان امام زمان (علیه السلام) به هنگام ظهور ایشان</p> <p>– آشنایی با حضرت عیسی (علیه السلام) به عنوان یکی از همراهان امام زمان (علیه السلام) به هنگام ظهور ایشان</p>	نبوت، خودشناسی، قرآن کریم
		<p>– ابراز علاقه و احترام نسبت به حضرت عیسی (علیه السلام) و تلاش برای الگوگیری از اعمال و رفتار ایشان</p> <p>– بیان مفهوم پیام قرآنی مرتبط با موضوع درس</p>			
		<p>– قابل قبول</p>			
		<p>– نیازمند تلاش و آموزش بیشتر</p> <p>– با راهنمایی آموزگار ضمن ابراز علاقه و احترام نسبت به حضرت عیسی (علیه السلام)، برای الگو گرفتن از زندگی و اخلاق و رفتار ایشان تلاش می‌کند. به کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.</p>			

در مورد شناخت شخصیت حضرت عیسی (علیه السلام) از نظر قرآن توجه به مطالب ذیل مفید به نظر می رسد :

۱ حضرت عیسی (علیه السلام) در تمام طول زندگانی خویش جز دو منزلت و مقام را برای خویش بیان نکرد، مقام بندگی الهی و مقام رسالت از سوی پروردگار یکتا.

۲ زمانی که یهودیان در مقام طعنه زدن به مادر بزرگوار و مطهره اش برآمدند حضرت مریم (علیها السلام) از سوی خداوند مهربان مأمور می شود که پاسخ آنها را به طفل تازه به دنیا آمده خویش ارجاع نماید که آن نوزاد مبارک و متبرک در کمال شگفتی و تعجب حاضران زبان گشود و سخن گفت.

۳ قرآن کریم برای حضرت عیسی (علیه السلام) معجزاتی ذکر نموده که به برخی از آنها اشاره می شود.

و رَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَٰئِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطَّيْنِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ وَ أَبرِئُ الْأَكْمَهَ وَ الْأَبْرَصَ وَ أَخِي الْمَوْتَى بِإِذْنِ اللَّهِ وَ أَنْبِئُكُمْ بِمَا تَأْكُلُونَ وَ مَا تَدْخُرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ.

پیامبری (عیسی (علیه السلام)) را به سوی بنی اسرائیل فرستادیم که می گوید با معجزه ای از پروردگارتان نزد شما آمده ام، من از گل برای شما چیزی به شکل پرنده می سازم و در آن می دمم و به اذن پروردگار پرنده ای واقعی می شود و کور مادرزاد را و بیمار مبتلا به برص را شفا می دهم و نیز مردگان را زنده می کنم و تمام این امور را به اجازه پروردگارم انجام می دهم و شما را از آنچه می خورید و آنچه در خانه هایتان ذخیره می کنید خبر می دهم اگر اهل ایمان باشید مسلماً در این امر برایتان نشانه رسالت و فرستاده شدگی من وجود دارد.^۱

۴ حضرت عیسی (علیه السلام) پیامبری است که خدای تعالی به احترام وی و دعای او از آسمان مائده نازل

می فرماید :

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَ آخِرِنَا وَ آيَةً مِنْكَ وَ اَرْزُقْنَا وَ أَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ. قَالَ اللَّهُ إِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ...

حضرت عیسی بن مریم (علیه السلام) عرض کرد پروردگارا برای ما طعام از آسمان فرست (طعام بهشتی) که به عنوان عیدی برای اول ما (یعنی اهل زمان ما) و آخر ما (آیندگان) و نشانه ای از سوی تو باشد که تو بهترین روزی دهنده گانی خدای تعالی هم اجابت کرد و فرمود من این طعام را به خواست تو فرو می فرستم.^۲

۵ حضرت عیسی (علیه السلام) در دنیا و آخرت نزد خدا صاحب آبرو است : وَجِهًا فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ...^۳

۱- سوره آل عمران، آیه ۴۹

۲- سوره مائده، آیات ۱۱۴ و ۱۱۵

۳- سوره آل عمران، آیه ۴۵

۶ او از مقربان درگاه خداوندی است: وَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ^۱

۷ خدای متعال او را از هر پلیدی پاک و مطهر ساخته است: مُطَهَّرَكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا^۲

۸ نتوانستند او را بکشند:

وَ قَوْلِهِمْ إِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ رَسُولَ اللَّهِ وَ مَا قَتَلُوهُ وَ مَا صَلَبُوهُ وَ لَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ...
وَ مَا قَتَلُوهُ يَقِينًا:

و برخی گفتند که ما عیسی مسیح را کشتیم، عیسائی که پیامبر خدا بود ولی او را نکشته و به صلیب هم نکشیدند بلکه امر بر آنها مشتبه شد (دیگری را به جای او به دار کشیدند)... و قطعاً و یقیناً هم او را نکشتند.^۳

۹ او پیامبری است که مردمان را به سوی توحید خالص و یکتاپرستی محض دعوت می کند:

قَالَ الْمَسِيحُ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَ رَبَّكُمْ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَ مَا وَاهُ النَّارُ:

و عیسی علیه السلام فرمود: ای بنی اسرائیل عبادت خدای یکتا را بنمایید که هم پروردگار من و هم پروردگار شماست هر که به الله شرک آورد بهشت بر او حرام شده و جایگاهش آتش خواهد بود و ستمگران را هرگز یآوری نخواهد بود.^۴

۱۰ حضرت عیسی مسیح و مادرش حضرت مریم علیها السلام از نشانه‌های قدرت خداوندی اند:

وَ جَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَ أُمَّهُ آيَةً وَ آوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ قَرَارٍ وَ مَعِينٍ:

و ما فرزند مریم – عیسی مسیح – و مادرش را نشانه‌ای بر قدرت خویش قرار داده و آنان را در سرزمین مرتفعی که جای زیستن و دارای آب جاری بود قرار و جای دادیم.^۵

۱۱ حضرت عیسی مسیح علیه السلام شخصی است که درود و سلام بر اوست:

وَ السَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ وُلِدْتُ وَ يَوْمَ أَمُوتُ وَ يَوْمَ أُبْعَثُ حَيًّا

و سلام بر من در روزی که به دنیا آمدم و روزی که می میرم و روزی که برانگیخته خواهم شد.^۶

۱- سوره آل عمران، آیه ۴۵

۲- سوره آل عمران، آیه ۵۵

۳- سوره نساء، آیه ۱۵۷

۴- سوره مائده، آیه ۷۵

۵- سوره مؤمنون، آیه ۵۰

۶- سوره مریم، آیه ۳۴

درس ۵

گل صد برگ

توضیحات درس

در سال‌های گذشته دانش‌آموزان با ابعاد مختلف وجودی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مانند مهربانی نسبت به کودکان، زندگی و ویژگی‌های ایشان در دوران کودکی و نمونه‌هایی از اخلاق و رفتار با خویشان آشنا شدند. در این درس با چند بعد دیگر از اخلاق و رفتار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله شامل ارتباط آن حضرت با خدا، خود، خلق، خلقت و اهمیت علم و دانش در نظر ایشان آشنا می‌شوید.

نکته ۱: پیشنهاد می‌شود با توجه به پیمانه‌ای بودن آموزش هدیه‌های آسمان، در صورت امکان این درس با توجه به مناسبت‌های مرتبط با پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در زمان تولد یا مبعث ایشان تدریس شود.

نکته ۲: پیشنهاد می‌شود این درس در سه جلسه تدریس شود؛ به همین دلیل بخشی از فعالیت‌ها پس از دو قسمت درس آمده که در یک جلسه تدریس می‌شود و قسمت‌های دیگر درس به همراه فعالیت‌های مرتبط با آن، برای دو جلسه بعدی در نظر گرفته شده است.

اهداف درس

- ۱ آشنایی با تأثیر اخلاق و رفتار پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله بر مردم
- ۲ احساس علاقه نسبت به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و اعمال و رفتار ایشان
- ۳ تلاش برای سرمشق گرفتن از رفتار و زندگی نبی مکرم صلی الله علیه و آله
- ۴ شناخت پیامبر صلی الله علیه و آله به عنوان جامع صفات پسندیده
- ۵ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

مفاهیم کلیدی

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، جامع صفات پسندیده

پیشنهادهایی برای تدریس

● برای شروع مناسب درس می‌توانید پیرامون عنوان صحبت کنید اینکه «منظور از گل صد برگ» چیست؟ می‌تواند شروع خوبی برای ورود به متن درس باشد. همچنین پس از تدریس یک بار دیگر می‌توانید به عنوان برگردید تا اطلاعات تکمیل شده دانش‌آموزان پیرامون آن بیان شود.

● برای شروع مناسب درس می‌توانید از فعالیت **ببین و بگو** استفاده کنید به این ترتیب که از تصاویری که نشان‌دهنده نمونه‌های دیگری از ویژگی‌های اخلاقی حضرت محمد ﷺ است، استفاده و از دانش‌آموزان درخواست کنید در گروه‌های خود در مورد تصاویر گفت‌وگو کنند و بگویند که این ویژگی‌های رفتاری را در خود و یا هم‌کلاس‌ها و یا اعضای خانواده، دوستان و... دیده‌اند یا خیر؟ تمام موارد ذکر شده دانش‌آموزان را روی تابلوی کلاس بنویسید و سعی کنید که آنها را هدایت کنید تا به موردهایی که در کتاب آمده اشاره کنند و به این نکته پی‌برند که این رفتارها گوشه‌ای از زندگی و رفتار حضرت محمد ﷺ را نشان می‌دهد و هر انسانی می‌تواند از زندگی و رفتار ایشان الگو بگیرد.

● بعد از گفت و شنود، برگه‌ای در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید و بخواهید جمله ناتمام را هر طور که می‌خواهند کامل کنند. یک نمونه: من هم دوست دارم مانند پیامبر خدا ﷺ باشم بنابراین:

- به علم و دانش بسیار اهمیت می‌دهم زیرا .....
- به درختان و حیوانات توجه دارم زیرا .....
- خدا را بسیار دوست دارم زیرا .....

برای شروع مناسب درس می‌توانید از فعالیت **کامل کنید** استفاده کنید و بعد از اینکه دانش‌آموزان به ویژگی‌های داخل جدول اشاره کردند در مورد آنها گفت‌وگو کنید و از آنها بخواهید که یک نمونه از آن را انتخاب کرده و به صورت نمایش در کلاس اجرا کنند. یا از آنها بخواهید یکی از مواردی را که انتخاب کرده‌اند به صورت قصه دیواری یا نوشتن خاطره‌ای از آن ویژگی، در کلاس به نمایش بگذارند. این گونه فعالیت‌ها قبل از تدریس می‌تواند به شما کمک کند که دانش‌آموزان با دقت و انگیزه بهتری به هدف‌های درس بپردازند. دانش‌آموزان در این فعالیت با پر کردن جدول به رمز آن، که کلمه «مسلمان» است، دست می‌یابند.

● برای شروع مناسب درس می‌توانید با فعالیت **همخوانی کنیم** آغاز کنید. این فعالیت، ضمن ایجاد احساس خوشایند و دلچسب در دانش‌آموزان به تثبیت مفاهیم درس از طریق خواندن شعر به صورت گروهی با آهنگ و لحن مناسب کمک می‌کند. برای آشنایی بیشتر با روش خواندن شعر به مطلبی که در دانستنی‌های معلم ارائه شده است، توجه فرمایید.

● در فعالیت **تدبر کنیم** دانش‌آموزان به وظایفی که یک مسلمان در برابر پیامبر اکرم ﷺ دارد، پی می‌برند؛ به عنوان نمونه، صلوات فرستادن هنگام شنیدن نام ایشان، اعلام ایمان به پیامبر ﷺ، تسلیم شدن در برابر او،

یاری و دفاع از آن حضرت، احترام، بیعت کردن و رجوع به پیامبر در اختلافات. برای آشنایی بیشتر در مورد آثار و برکات صلوات به مطلبی که در دانستنی‌های معلم ارائه شده است، توجه فرمایید.

● در فعالیت تدبیر کنیم دوم دانش‌آموزان نمونه‌هایی از رحمت و مهربانی پیامبر اکرم ﷺ به انسان‌ها، حیوانات و دیگر موجودات را بیان می‌کنند.

● فعالیت گفت‌وگو کنید و به کار ببندیم هم به تحقق هدف احساس علاقه نسبت به پیامبر اکرم ﷺ و اعمال و رفتار ایشان کمک می‌کند و هم انگیزه دانش‌آموزان را برای سرمشق گرفتن از رفتار و زندگی نبی مکرم ﷺ افزایش می‌دهد.

ارزشیابی

نکته مهم : معلمان گرامی جهت ارزشیابی این درس به توضیحات ارائه شده ذیل عنوان «ارزشیابی» در درس اول، قبل از جدول ارزشیابی، توجه فرمایید.

جدول ارزشیابی

سطوح عملکرد		نشانه‌های تحقق	شماره دروس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
<p>خوبی خوب</p> <p>ضمین ابراز علاقه و احترام نسبت به پیامبر اکرم ﷺ، به نمونه‌های متنوعی از ویژگی‌های انسان اشاره می‌کند و در باره آنها توضیح می‌دهد.</p> <p>مواردی را که مایل است از ویژگی‌های پیامبر اکرم ﷺ سرمشق بگیرد، با ذکر مثال توضیح می‌دهد و برای تطبیق اعمال و رفتار خود با اعمال و رفتار ایشان همواره تلاش می‌کند.</p> <p>پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم در باره آن با مثال توضیح می‌دهد.</p>	<p>خوب</p> <p>ضمین ابراز علاقه و احترام نسبت به پیامبر اکرم ﷺ به چند نمونه از ویژگی‌های انسان، اشاره می‌کند.</p> <p>مواردی را که مایل است از ویژگی‌های پیامبر اکرم ﷺ سرمشق بگیرد، با ذکر مثال بیان می‌کند و برای تطبیق اعمال و رفتار خود با اعمال و رفتار ایشان در غالب اوقات تلاش می‌کند.</p> <p>پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را توضیح می‌دهد.</p>	<p>معرفی ویژگی‌های پیامبر ﷺ</p> <p>معرفی پیامبر ﷺ به عنوان جامع صفات پسندیده</p>	۵	<p>آشنایی با تأثیر اخلاق و رفتار پیامبر اکرم ﷺ بر مردم</p> <p>احساس علاقه نسبت به پیامبر اسلام ﷺ و اعمال و رفتار ایشان</p> <p>تلاش برای سرمشق گرفتن از رفتار و زندگی نبی مکرم اسلام ﷺ</p> <p>شناخت پیامبر ﷺ به عنوان جامع صفات پسندیده</p> <p>آگاهی از نیاز خود به درس گرفتن از پیشوایان دین و علاقه و تلاش به رفع نیاز خود در الگو گرفتن از ایشان</p> <p>توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	نبوت، خودشناسی، قرآن کریم
	<p>قابل قبول</p> <p>ضمین ابراز علاقه و احترام نسبت به پیامبر اکرم ﷺ به نمونه‌ای از ویژگی‌های انسان اشاره می‌کند.</p> <p>مواردی را که مایل است از ویژگی‌های پیامبر اکرم ﷺ سرمشق بگیرد، بیان می‌کند و برای تطبیق اعمال و رفتار خود با اعمال و رفتار ایشان، گاهی اوقات تلاش می‌کند.</p> <p>پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.</p>	<p>ابراز علاقه و احترام نسبت به پیامبر ﷺ و تلاش برای الگوگیری از اعمال و رفتار ایشان</p> <p>درک مفهوم پیام قرآنی</p>			
	<p>نیازمند</p> <p>ویژگی‌های ایشان اشاره می‌کند.</p> <p>با باری معلم مواردی را که مایل است از ویژگی‌های پیامبر اکرم ﷺ سرمشق بگیرد، بیان می‌کند و برای تطبیق اعمال و رفتار خود با اعمال و رفتار ایشان تلاش می‌کند.</p> <p>با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.</p>				

۱ نکاتی درباره شعر و نحوه خواندن آن : زبان شعر با زبان نثر متفاوت است. پس باید به هنگام خواندن، بر روی وزن و آهنگ آن توجه و دقت بیشتری شود. بد خواندن شعر، تأثیر نامناسب بر روی شنونده آن، به خصوص اگر کودک باشد، به جای خواهد گذاشت. لذا سعی کنید احساس، زیبایی و موسیقی شعر را به گونه‌ای دلپذیر به دانش‌آموزان انتقال دهید. تأکید بر روی کلمات، سکوت‌های مناسب و بجا، نشان دادن بار معنوی، عاطفی و حسی کلمات در این انتقال مؤثر است. کلمات و لغات مشکل شعر را، با کمک خود بچه‌ها، برایشان توضیح دهید، اما لازم نیست تمام شعر را خط به خط معنا کنید. از دانش‌آموزان بخواهید لحن خود را مناسب با مضمون شعر تغییر دهند و به آن حس و حال ببخشند.

۲ صلوات از جانب خداوند رحمت است و از سوی فرشتگان پاک کردن گناهان و از طرف مردم دعا است. در روایات آثار و برکات بسیاری برای صلوات ذکر شده است که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌شود :

صلوات بهترین هدیه از طرف خداوند برای انسان است. تحفه‌ای از بهشت است. روح را جلا می‌دهد. عطری است که دهان انسان را خوشبو می‌کند. نوری در بهشت است. نور پل صراط است. شفیع انسان است. ذکر الهی است. موجب کمال نماز می‌شود. موجب کمال دعا و استجابت آن می‌شود. موجب تقرب انسان است. سیری در مقابل آتش جهنم است. انیس انسان در عالم برزخ و قیامت است. جواز عبور انسان به بهشت است. انسان را در سه عالم بیمه می‌کند. برترین عمل در روز قیامت است. سنگین‌ترین چیزی است که در قیامت بر میزان عرضه می‌شود. محبوب‌ترین عمل است. آتش جهنم را خاموش می‌کند. زینت نماز است. گناهان را از بین می‌برد. بهترین داروی معنوی است. پس چه خوب است که انسان دائم الصلوات باشد.

مال مردم

توضیحات درس

در تعلیم الهی لقمه حلال مقدمه عمل صالح شمرده شده است. به تعبیر دیگر، همان‌گونه که گیاه از آب بی‌نیاز نیست، و هر قدر آبی پاک‌تر باشد، آن گیاه هم پاک و میوه‌اش شیرین خواهد بود و هر قدر آبی پلید باشد، آن گیاه هم پلید و میوه آن تلخ خواهد شد، میوه عمل انسان نیز گویای نوع تغذیه او می‌باشد. لقمه حرام، همانند آب آلوده که جسم را بیمار می‌کند، جان آدمی را آلوده می‌سازد. وقتی جان انسان آلوده گشت، نه تنها هیچ عبادت و دعایی از انسان مورد قبول واقع نمی‌شود؛ بلکه ناخواسته در سرایشی سقوط قرار می‌گیرد. همچنین گسترش لقمه حرام در جامعه موجب از بین رفتن فضایل می‌گردد، و نه تنها فرد را از انسانیت ساقط، و نسل انسانی را فاسد می‌کند؛ بلکه اجتماع را به مخاطره می‌اندازد و باعث متلاشی شدن اصول اخلاق اجتماعی شده، در اثر فروپاشی این اصول، جامعه دچار هرج و مرج و بی‌بندوباری می‌شود.

در این درس سه ماجرا بیان شده تا دانش‌آموزان با برخی از مصادیق مال حلال و حرام در زندگی روزمره خود آشنا شوند. فعالیت‌های درس نیز به تکمیل مباحث درس کمک می‌کنند تا دانش‌آموزان بفهمند که وظیفه هر مسلمان استفاده از مال حلال و پرهیز از مال حرام است.

اهداف درس

- ۱ آشنایی با مفهوم مال حلال و حرام
- ۲ آشنایی با برخی از مصادیق حلال و حرام در زندگی روزمره دانش‌آموزان
- ۳ تمایل به استفاده از روزی حلال و پرهیز از مال حرام
- ۴ تلاش برای استفاده از مال حلال و پرهیز از مال حرام در زندگی
- ۵ آشنایی با وظیفه هر مسلمان برای استفاده از مال حلال و پرهیز از مال حرام
- ۶ آشنایی با برخی از مصادیق اموال عمومی در زندگی
- ۷ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

مفاهیم کلیدی

حلال

حرام

اموال عمومی

پیشنهادهایی برای تدریس

● برای شروع مناسب درس می‌توانید از قبل تصاویری مربوط به اموال عمومی را تهیه کنید و در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید و جلوی هر تصویر علامت؟ بگذارید و از آنها بخواهید درباره اینکه چگونه باید از این اموال استفاده کرد سؤال کنید و اجازه دهید در این موارد در گروه‌های خود گفت‌وگو کنند و سپس نتیجه آن را به کلاس گزارش دهند. راهکارهای آنان را در زیر هر تصویر نصب کنید و در کلاس به نمایش بگذارید مانند نمونه:

....	....	....	....
-------------------------	-------------------------	-------------------------	-------------------------

در نهایت از آنها بخواهید که یک راهکار برای استفاده درست از اموال عمومی را نوشته و در کلاس نصب کنند و با نمایشگاهی از نوشته‌های آنها ترتیب دهید و در محلی که در دید دیگر دانش‌آموزان مدرسه باشد قرار دهید. با توجه به انجام این فعالیت می‌توانید وارد تدریس شوید. این فعالیت‌ها بهتر است قبل از تدریس مثلاً یک هفته قبل یا یکی دو روز مانده به زمان تدریس انجام شود.

● متن یک داستان، اجرای یک نمایش توسط گروهی از دانش‌آموزان و یا تصویری از یک دختر یا پسر چه در حال کشیدن خط روی نیمکت خود می‌توانند برای شروع درس مناسب باشند. با این فعالیت شما می‌توانید با سؤال و جواب (بارش فکری) به موضوع درس بپردازید؛ یا می‌توانید جمله‌ای را در برگه‌ای بنویسید و در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید تا با استفاده از قدرت تخیل خود جمله را تکمیل کنند. مانند جمله زیر:

وقتی مریم داشت روی نیمکت کلاس خط می‌کشید به آن نگاه کرد و فکر کرد. .... اجازه دهید تا آنها ادامه دهند و از نوشته‌های آنها استفاده کنید و وارد موضوع درس شوید باز هم می‌توانید

نوشته‌های بچه‌ها را با گیره به طنابی وصل کنید تا در معرض دید دیگران قرار گیرد. حتماً اجازه دهید تا بچه‌ها نوشته‌های خود را بخوانند.

● برای شروع مناسب درس می‌توانید با توجه به ساختار داستانی درس از ایجاد اشتیاق به شنیدن داستان، استفاده کنید با توجه به جالب بودن سه ماجرای درس از گروهی از دانش‌آموزان بخواهید که آن را در قالب نمایش اجرا کنند و سپس از گروه‌های دیگر بخواهید احساسات خود را درباره موضوع داستان و شخصیت‌های آن بیان کنند. همچنین اجازه دهید تا دانش‌آموزان خاطره‌ها و شنیده‌های خود را در زمینه‌های موضوع داستان بیان کنند.

● در فعالیت برایم بگو دانش‌آموزان خود را در موقعیت فرضی قرار می‌دهند تا مباحث درس را جمع‌بندی کنند.

● در فعالیت کامل کنید دانش‌آموزان با پر کردن جاهای خالی با مصادیقی از مال حلال و حرام آشنا می‌شوند.
● در فعالیت ببین و بگو دانش‌آموزان از طریق تصویرخوانی و گفت‌وگو پیرامون اموال عمومی، با طرز استفاده صحیح آنها آشنا می‌شوند. این فعالیت به تعمیق مطالب آموزش داده شده کمک می‌کند.

● در فعالیت تدبر کنیم دانش‌آموزان با مفهوم کم‌فروشی به عنوان یکی از مصادیق مال حرام آشنا می‌شوند. در اینجا، برحسب تجارب قبلی دانش‌آموزان به مصادیق دیگری چون خوب درس نخواندن، کاری را کامل انجام ندادن و ... نیز می‌توان اشاره کرد.

ارزشیابی

نکته مهم : معلمان گرامی جهت ارزشیابی این درس به توضیحات ارائه شده ذیل عنوان «ارزشیابی» در درس اول، قبل از جدول ارزشیابی، توجه فرمایید.

جدول ارزشیابی

سطوح عملکرد		نشانه‌های تحقق	شماره درس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
<p>– نمونه‌های متنوعی از مال حلال و حرام و مصادیق آن در زندگی روزمره را ذکر می‌کند و درباره آنها توضیح می‌دهد.</p> <p>– ضمن اظهار تمایل به استفاده از روزی حلال و پرهیز از مال حرام، برای رعایت آن همواره تلاش می‌کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن با مثال توضیح می‌دهد.</p>	خیلی خوب	<p>– بیان مفهوم مال حلال و حرام و برخی از مصادیق آن در زندگی روزمره</p> <p>– اظهار تمایل به استفاده از روزی حلال و پرهیز از مال حرام</p>	۶	<p>– آشنایی با مفهوم مال حلال و حرام و برخی از مصادیق آن در زندگی روزمره دانش‌آموزان</p> <p>– تمایل به استفاده از روزی حلال و پرهیز از مال حرام</p> <p>– تلاش برای استفاده از مال حلال و پرهیز از مال حرام در زندگی</p> <p>– توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	الحکم. القرآن کریم
	خوب				
	قابل قبول				
	نیازمند آموزش و تلاش بیشتر				

۱ مال حرام : مالی است که از راه نامشروع به دست آید و مطلق تصرف در آن، حرام است. خواه به مصرف خوردن و آشامیدن برسد، خواه صرف پوشاک و مسکن و نظیر آن شود؛ و حرام خوار علاوه بر اینکه گناه بزرگی مرتکب شده است، از مال حرامی که در آن تصرف نموده، نفع نمی برد و آن مال برکت ندارد. اسلام با صراحت تمام مردم را از هر گونه تصرف در اموالی که از راه نامشروع به دست آمده و مصداق مال حرام شمرده شده اند باز می دارد و احکامی را در این زمینه بیان می کند که در اینجا به برخی احکام مال حرام اشاره می شود.^۱

● **احکام غصب :** غصب آن است که انسان از روی ظلم بر مال یا حق کسی مسلط شود و این یکی از گناهان بزرگ است که اگر کسی انجام دهد در قیامت به عذاب گرفتار می شود. از حضرت پیغمبر اکرم ﷺ روایت شده است که هر کس یک وجب زمین از دیگری غصب کند، در قیامت آن زمین را از هفت طبقه آن مثل طوق بر گردن او می اندازد.

۲۵۴۸- اگر انسان چیزی را غصب کند باید به صاحبش برگرداند و اگر آن چیز از بین برود باید عوض آن را به او بدهد.

۲۵۴۹- اگر از چیزی که غصب کرده منفعتی به دست آید مثلاً از گوسفندی که غصب کرده بره ای پیدا شود، مال صاحب مال است، و نیز کسی که مثلاً خانه ای را غصب کرده، اگر چه در آن ننشیند، باید اجاره آن را بدهد.

۲۵۵۰- اگر از بچه یا دیوانه چیزی را غصب کند، باید آن را به ولی او بدهد و اگر از بین رفته، باید عوض آن را بدهد.

● **احکام مالی که انسان آن را پیدا می کند.**

۲۵۶۴- مالی که انسان پیدا می کند اگر نشانه ای نداشته باشد که به واسطه آن صاحبش معلوم شود احتیاط واجب آن است که از طرف صاحبش صدقه بدهد.

۲۵۶۵- اگر مالی پیدا کند که نشانه دارد و قیمت آن از ۱۲/۶ نخود نقره سکه دار کمتر است، چنانچه صاحب آن معلوم باشد و انسان نداند راضی است یا نه، نمی تواند بدون اجازه او بردارد، و اگر صاحب آن معلوم نباشد، می تواند به قصد اینکه ملک خودش شود بردارد، و در این صورت اگر تلف شود، نباید عوض آن را بدهد.

۲۵۶۶- هرگاه چیزی که پیدا کرده نشانه ای دارد که به واسطه آن می تواند صاحبش را پیدا کند اگر چه صاحب آن کافری باشد که در امان مسلمانان است در صورتی که قیمت آن چیز به ۱۲/۶ نخود نقره سکه دار

۱- آموزش این مطالب به دانش آموزان ضرورتی ندارد.

برسد باید اعلان کند و چنانچه از روزی که آن را پیدا کرده تا یک هفته هر روز و بعد تا یک سال هفته‌ای یک مرتبه در محل اجتماع مردم اعلان کند کافی است.

۲۵۶۸- اگر تا یک سال اعلان کند و صاحب مال پیدا نشود می‌تواند آن را برای خود بردارد به قصد اینکه هر وقت صاحبش پیدا شد به او بدهد ولی احتیاط مستحب آن است که از طرف صاحبش صدقه بدهد.

۲۵۷۰- کسی که مالی را پیدا کرده اگر عمداً به دستوری که گفته شد اعلان نکند، گذشته از اینکه معصیت کرده، باز هم واجب است اعلان کند.

۲۵۷۱- اگر بچه نابالغ چیزی پیدا کند، ولی او باید اعلان نماید.

۲۵۷۴- اگر مالی را که نشانه دارد و قیمت آن به ۱۲/۶ نخود نقره سکه‌دار می‌رسد در جایی پیدا کند که معلوم است به واسطه اعلان صاحب آن پیدا نمی‌شود، می‌تواند در روز اول آن را از طرف صاحبش صدقه بدهد و چنانچه صاحبش پیدا شود و به صدقه دادن راضی نشود، باید عوض آن را به او بدهد و ثواب صدقه‌ای که داده، مال خود او است.

۲۵۷۵- اگر چیزی را پیدا کند و به خیال اینکه مال خود او است بردارد، بعد بفهمد مال خودش نبوده، باید تا یک سال اعلان نماید.

۲۵۷۶- لازم نیست موقع اعلان، جنس چیزی را که پیدا کرده بگوید بلکه همین قدر که بگوید چیزی پیدا کرده‌ام، کافی است.

۲۵۷۷- اگر کسی چیزی را پیدا کند و دیگری بگوید مال من است، در صورتی باید به او بدهد که نشانه‌های آن را بگوید و یقین پیدا کند که مال او است، ولی اگر ذکر نشانه‌ها فقط موجب گمان مالک بودنش باشد، مخیر است که به او بدهد یا ازدادن به او خودداری نماید.

۲۵۷۸- اگر قیمت چیزی که پیدا کرده به ۱۲/۶ نخود نقره سکه‌دار برسد، چنانچه اعلان نکند و در مسجد یا جای دیگری که محل اجتماع مردم است بگذارد و آن چیز از بین برود یا دیگری آن را بردارد، کسی که آن را پیدا کرده ضامن است.

۲۵۸۱- اگر کفش او را ببرند و کفش دیگری به جای آن بگذارند، چنانچه بداند کفشی که مانده مال کسی است که کفش او را برده، در صورتی که از پیدا شدن صاحبش مأیوس و یا برایش مشقت داشته باشد، می‌تواند به جای کفش خودش بردارد. ولی اگر قیمت آن از کفش خودش بیشتر باشد، باید هر وقت صاحب آن پیدا شد زیادی قیمت را به او بدهد، و چنانچه از پیدا شدن او ناامید شود، باید با اجازه حاکم شرع زیادی قیمت را از طرف صاحبش صدقه بدهد، و اگر احتمال دهد کفشی که مانده، مال کسی نیست که کفش او را برده، باید با آن معامله مجهول المالك نماید یعنی از صاحبش تفحص کند و چنانچه از پیدا کردن او مأیوس شود، از طرف او به فقیر صدقه بدهد.

۲ اثرات مال حرام

● پذیرفته نشدن نماز و دعا : طبق روایات بسیاری که از اهل بیت (علیهم السلام) به ما رسیده است، اثر لقمه حرام تا چهل روز در بدن انسان باقی می ماند و دعای شخص در این مدت پذیرفته نمی شود. حضرت محمد (صلی الله علیه و آله) فرمود : «مَنْ أَكَلَ لَقْمَةً حَرَامًا لَمْ يَقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً وَلَمْ تُسْتَجَبْ لَهُ دَعْوَةٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا هَرَّكَهُ لَقْمَةً حَرَامًا يَخُورُ، تَا چهل شب نمازش قبول نمی شود و تا چهل روز دعایش مستجاب نگردد.»^۱ و «مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُسْتَجَابَ دُعَاؤُهُ فَلْيُطِيبْ مَطْعَمَهُ وَ مَكْسَبَهُ؛ و هر کس دوست دارد که دعایش مستجاب شود، خوراک و کسبش را پاکیزه کند»^۲ و در حدیث قدسی آمده است : «فَمِنْكَ الدُّعَاءُ وَ عَلَيَّ الْإِجَابَةُ فَلَا تَحْجُبْ عَنِّي دَعْوَةً إِلَّا دَعْوَةَ أَكَلِ الْحَرَامِ؛ از تو دعا و از من اجابت است. هیچ دعایی از من محجوب نمی شود، جز دعای حرام خور.»^۳

● مانع بهشت : هر گوستی که از لقمه حرام برود، مانع ورود به بهشت می شود. امام باقر (علیه السلام) فرمود : «الدُّنُوبُ كُلُّهَا شَدِيدَةٌ وَ أَشَدُّهَا مَا نَبَتَ عَلَيْهِ اللَّحْمُ وَ الدَّمُ لِأَنَّهُ إِذَا مَرَّ حَوْماً وَ إِذَا مَعْدَبٌ وَ الْجَنَّةُ لَا يَدْخُلُهَا إِلَّا طَيِّبٌ؛ تمام گناهان، سخت است (از نظر نافرمانی خدا و کفر و عقوبت آنها)؛ ولی سخت ترین آنها گناهانی است که با آن، گوشت و خون برود (مانند خوردن مال حرام)؛ زیرا آن گنهکار یا بخشوده و یا معذب گردد، و جز شخص پاک به بهشت وارد نشود (پس چنین گنهکاری باید در برزخ و یا محشر عذاب کشد تا آن گوشت و خونسش بریزد و تصفیه گردد، و سپس داخل بهشت شود).»^۴

● لعن فرشتگان : حضرت رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) فرمود : «إِذَا وَقَعَتِ اللَّقْمَةُ مِنْ حَرَامٍ فِي جَوْفِ الْعَبْدِ لَعَنَهُ كُلُّ مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ الْخَيْرِ بَطُولُهُ؛ هر گاه یک لقمه حرام در معده بنده قرار گیرد، تمامی فرشتگان آسمان ها و زمین او را لعنت کنند.»^۵

● شفاعت نشدن در قیامت : امیرالمؤمنین (علیه السلام) در وصیت خود به امام حسن (علیه السلام) فرمود : «وَلَا يَرِدُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ مَنْ أَكَلَ مَالًا حَرَامًا لَا وَاللَّهِ لَا وَاللَّهِ لَا وَاللَّهِ؛ کسی که مال حرام بخورد، در قیامت بر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) وارد نمی شود؛ به خدا سوگند! به خدا سوگند! به خدا سوگند!»^۶ «وَلَا يَشْرَبُ مِنْ حَوْضِهِ وَ لَا يَتَأَلَّ شَفَاعَتَهُ؛ و از حوض کوثر نمی نوشد و مشمول شفاعت آن حضرت نمی گردد»^۷.

۱- بحار الانوار، مجلسی، ج ۶۳، ص ۳۱۴

۲- عدة الداعی و نجات الساعی، ابن فهد حلی، ص ۱۳۹

۳- عدة الداعی و نجات الساعی، ابن فهد حلی، ص ۱۳۹

۴- کافی، محمد بن یعقوب کلینی، الاسلامیة، تهران، چاپ چهارم، ۱۴۰۷ ق، ج ۲، ص ۲۷۰.

۵- مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، علی بن حسن، طبرسی، المکتب الحیدریه، نجف، چاپ دوم، ۱۳۸۵ ق/ ۱۹۶۵ م/ ۱۳۴۴ ش- ص ۳۱۶

۶- مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، میرزا حسین نوری، بی نا، قم، چاپ اول، ۱۴۰۸ ق، ج ۲، ص ۱۹۲.

۷- مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، میرزا حسین نوری، بی نا، قم، چاپ اول، ۱۴۰۸ ق، ج ۱۷، ص ۵۹.

- مشارکت شیطان : خداوند متعال در کتاب محکم خود فرموده است : «وَشَارِكُهُمْ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ»^۱ ابلیس برای فریب دادن از راه‌های مختلف و متناسب با روحیه و شغل افراد وارد می‌شود. در بعضی از روایات، مصادیق شریک شدن شیطان در اموال و اولاد انسان، بیان شده است؛ از جمله : کسب لقمه حرام، حرام خوری، زنا و به وجود آوردن نسلی فاسد، منحرف و... از موارد شریک شدن شیطان هستند.^۲
- بی برکت شدن اموال و زندگی : امام کاظم (علیه السلام) می‌فرماید : «إِنَّ الْحَرَامَ لَا يَبْنِي وَإِنْ نَمَى لَمْ يَبَارِكْ لَهُ فِيهِ ؛ مال حرام افزون نمی‌گردد و اگر هم افزون گردد، برکت نمی‌یابد».^۳
- بی اثر بودن حرف امام معصوم (علیه السلام) : حضرت سیدالشهداء (علیه السلام) در روز عاشورا دو بار خطبه خواند؛ ولی سخن ایشان بر کوفیان، اثر نکرد. در آخر، حضرت فرمود که بی اثر بودن نصیحت من بر شما به دلیل لقمه‌های حرامی است که در شکم‌های شما انباشته شده است.
- اثر در نسل آدمی : امام صادق (علیه السلام) فرمود : «كَسَبُ الْحَرَامِ يَبِينُ فِي الذَّرِّيَّةِ ؛ مال حرام در فرزندان آشکار می‌شود و روی آنها اثر می‌گذارد».^۴
- بی اثر شدن عبادت : پیامبر ﷺ فرمودند : «الْعِبَادَةُ مَعَ أَكْلِ الْحَرَامِ كَالْبِنَاءِ عَلَى الرَّمْلِ وَ قِيلَ عَلَى الْمَاءِ ؛ کسی که مال حرام می‌خورد و عبادت می‌کند، مثل کسی است که روی ماسه (و به قولی روی آب)، ساختمان می‌سازد».^۵
- دشمنی با علی (علیه السلام) : امیرالمؤمنین (علیه السلام) فرمود : «لَيْسَ بَوْلِي لِي مِنْ أَكْلِ مَالِ مُؤْمِنٍ حَرَاماً ؛ کسی که به حرام، مال مؤمنی را بخورد، هرگز دوستدار من نیست».^۶

۱- سوره اسراء، آیه / ۶۴

۲- کافی، کلینی، ج ۵، ص ۵۰۲؛ بحار الانوار، مجلسی، ج ۱۰۱، ص ۱۳۶

۳- کافی، شیخ کلینی، ج ۵، ص ۱۲۵

۴- وسائل الشیعه، حر عاملی، بی‌نام، قم، چاپ اول، ۱۴۰۹ ق، ج ۱۷، ص ۸۲.

۵- عدة الداعی و نجاح الساعی، ابن فهد حلی، ص ۱۵۴.

۶- مشکاة الانوار فی غرر الاخبار، مرحوم طبرسی، ص ۱۵۴.

رنگین کمان جمعه

توضیحات درس

در میان ایام هفته، روز جمعه فضیلت و برتری ویژه‌ای دارد. از حضرت رسول ﷺ روایت شده که روز جمعه سرور روزهاست و فرمودند بهترین روزی که خورشید بر آن می‌تابد روز جمعه است. برای این روز آدابی ذکر شده است که در این درس به هفت ادب از آداب آن در تناظر با رنگ‌های رنگین کمان اشاره می‌شود.

اهداف درس

- ۱ آشنایی با غسل جمعه و برخی از احکام آن
- ۲ آشنایی با برخی از آداب، احکام و مراسم نماز جمعه
- ۳ تمایل به انجام غسل جمعه
- ۴ اشتیاق به شرکت در مراسم نماز جمعه
- ۵ انجام غسل جمعه
- ۶ برنامه ریزی برای شرکت در مراسم نماز جمعه
- ۷ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

مفاهیم کلیدی

غسل جمعه
نماز جمعه

پیشنهادهایی برای تدریس

• برای شروع می‌توانید از فعالیت به کار بندیم استفاده کنید. به این ترتیب که از دانش‌آموزان بخواهید یک

هفته قبل از تدریس این درس برنامه یک روز جمعه خودشان را به صورت گزارش تهیه کنند و به کلاس ارائه دهند. این گزارش می تواند تصویری باشد. از برنامه های ارائه شده بچه ها استفاده و درس را تدریس کنید. در این فعالیت معلمان گرامی توجه دانش آموزان را به بازگشت به متن درس و مرور برنامه ها و فعالیت های روز جمعه جلب نمایند. به دلیل اهمیت روز جمعه لازم است برنامه ریزی برای استفاده از فرصت های این روز انجام شود.

برای شروع می توانید از فعالیت همخوانی کنیم استفاده کنید. این فعالیت، ضمن ایجاد احساس خوشایند در دانش آموزان به تثبیت مفاهیم درس از طریق خواندن شعر به صورت گروهی با آهنگ و لحن مناسب کمک می کند.

● فعالیت دعا کنیم می تواند شروع مناسبی برای تدریس باشد. متن نیمه تمام فعالیت را در اختیار دانش آموزان قرار دهید و از آنها بخواهید که آن را کامل کنند. روزهای جمعه دعا می کنیم که..... شما می توانید از دل نوشته های بچه ها استفاده کنید و هر روز یک نفر قبل از شروع درس دعاهای خود را در کلاس بخواند و بقیه آمین بگویند با این کار همه دانش آموزان نوشته های خود را می خوانند و شما نیز می توانید از این طریق، تحقیق بخشی از اهداف درس را ارزشیابی کنید.

● در فعالیت بررسی کنید دانش آموزان ضمن مرور نماز دو رکعتی به تفاوت های نماز جمعه با نماز دو رکعتی واقف می شوند.

● در فعالیت تدبر کنیم انتظار می رود معلمان گرامی دانش آموزان را به ذکر آثار و برکات نماز جمعه از جمله تجلی وحدت مسلمین، زمینه ساز تفاهم، تعامل و همکاری جامعه اسلامی با یکدیگر و با حکومت اسلامی، حفظ جامعه اسلامی را در برابر خطرات و دسیسه ها و توطئه ها، افزایش آگاهی اعتقادی، اخلاقی، سیاسی و اجتماعی و... هدایت کنند.

● در فعالیت بگرد و پیدا کن معلمان گرامی توجه دانش آموزان را به اولین مرحله غسل که نیت است، معطوف نمایند.

● در فعالیت دعا کنیم پس از گفت و گوی صمیمانه زمینه دعا و درخواست توفیق برای انجام اعمال این روز فراهم می شود. معلمان گرامی دانش آموزان را هدایت کنند تا بدانند که روز جمعه از بهترین زمان های دعا برای ظهور امام زمان علیه السلام است.

● هدف فعالیت با خانواده بسط یادگیری و تقویت نگرش دانش آموز به مفاهیم دینی برای بروز رفتار دینی از طریق جست و جوی مصادیق تازه از مفاهیم با کمک و همفکری اعضای خانواده است.

ارزشیابی

نکته مهم: معلمان گرامی جهت ارزشیابی این درس به توضیحات ارائه شده ذیل عنوان «ارزشیابی» در درس اول، قبل از جدول ارزشیابی، توجه فرمایند.

جدول ارزشیابی

سطوح عملکرد		نشاندهای تحقق	شماره درس	اهداف کلی	عناوین کارنامه
<p>– ضمن بیان کامل احکام غسل جمعه، به انجام غسل جمعه تمایل نشان داده و برای انجام آن همواره تلاش می کند.</p> <p>– ضمن بیان کامل احکام نماز جمعه، به انجام نماز جمعه تمایل نشان داده و برای انجام آن همواره تلاش می کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن با مثال توضیح می دهد.</p> <p>– ضمن بیان چند حکم از احکام غسل جمعه، به انجام غسل جمعه تمایل نشان داده و برای انجام آن غالباً تلاش می کند.</p> <p>– ضمن بیان چند حکم از احکام نماز جمعه، به انجام نماز جمعه تمایل نشان داده و برای انجام آن غالباً تلاش می کند.</p> <p>– پیام قرآنی را می خواند و مفهوم آن را توضیح می دهد.</p>	خیلی خوب	<p>– بیان احکام غسل جمعه</p> <p>– بیان احکام نماز جمعه</p> <p>– تمایل به انجام غسل جمعه</p> <p>– اشتیاق به شرکت در مراسم نماز جمعه</p>	۷	<p>– آشنایی با غسل جمعه و برخی از احکام آن</p> <p>– آشنایی با برخی از آداب، احکام و مراسم نماز جمعه</p> <p>– تمایل به انجام غسل جمعه</p> <p>– اشتیاق به شرکت در مراسم نماز جمعه</p> <p>– انجام غسل جمعه</p> <p>– برنامه ریزی برای شرکت در مراسم نماز جمعه</p> <p>– توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس</p>	احکام، قرائت، کرم
	خوب	<p>– نیازمند آموزش و تلاش بیشتر</p> <p>– برنامه ریزی برای شرکت در مراسم نماز جمعه</p> <p>– انجام غسل جمعه</p>			
	قابل قبول				

۱- احکام غسل جمعه

مسئله ۶۴۴- غسل‌های مستحب در شرع مقدس اسلام بسیار است و از آن جمله است غسل جمعه، و وقت آن از اذان صبح است تا ظهر و بهتر است نزدیک ظهر به جا آورده شود. اگر در روز جمعه غسل نکند مستحب است از صبح شنبه تا غروب، قضای آن را به جا آورد. کسی که می‌ترسد در روز جمعه آب پیدا نکند می‌تواند روز پنجشنبه غسل را انجام دهد. بلکه اگر در شب جمعه غسل را به امید آنکه مطلوب خداوند عالم است به جا آورد، صحیح است. مستحب است انسان در موقع غسل جمعه بگوید: «أشهد ان لا اله الا الله وحده لا شريك له و أن محمداً عبده و رسوله اللهم صل على محمد و آل محمد و اجعلني من التوابين و اجعلني من المتطهرين».

۲- احکام نماز جمعه

مسئله ۶۷۱- نماز جمعه دو رکعت است و در روز جمعه جانشین نماز ظهر می‌شود و در زمان حضور پیامبر ﷺ و امام معصوم (علیه السلام) و نایب خاص او واجب عینی است، اما در زمان غیبت کبری واجب تخییری است، یعنی میان نماز جمعه و نماز ظهر مخیر است، ولی در زمانی که حکومت عدل اسلامی باشد احتیاط آن است که ترک نشود.

- وقت نماز جمعه از اول ظهر است به مقداری که اذان و خطبه‌ها و نماز مطابق معمول انجام شود و با گذشتن این مقدار، وقت نماز جمعه پایان می‌یابد و باید نماز ظهر خوانده شود.
- کسانی که تا دو فرسخی از محل نماز جمعه قرار دارند مشمول حکم نماز جمعه هستند و در صورتی که نماز جمعه واجب عینی باشد حضور آنها در نماز جمعه واجب است.
- نماز جمعه باید به جماعت خوانده شود و حداقل جمعیت برای انعقاد جمعه، پنج نفر است (امام جمعه و چهار نفر دیگر).

- فاصله دو نماز جمعه باید کمتر از یک فرسخ نباشد که اگر در کمتر از یک فرسخ دو نماز جمعه خوانده شود نماز اولی صحیح و دومی باطل است.
- نماز جمعه بر «مسافران» و «زنان» و «بیماران» و «از کارافتادگان» واجب نیست، ولی اگر آنها در نماز جمعه حاضر شوند نمازشان صحیح است.

۳- طریقه خواندن نماز جمعه

- نماز جمعه دو رکعت است مانند نماز صبح و دو قنوت دارد یکی در رکعت اول پیش از رکوع و دومی در رکعت دوم بعد از رکوع. مستحب است امام در رکعت اول، بعد از حمد، سوره جمعه را بخواند و در رکعت دوم، سوره منافقین را.

- باید قبل از نماز جمعه دو خطبه به وسیله امام جمعه خوانده شود.
- خطبه‌ها باید بنابر احتیاط واجب بعد از اذان ظهر باشد و اگر قبل از آن خوانده شود اعاده کنند.
- هر یک از خطبه‌ها باید مشتمل بر امور زیر باشد :

۱ حمد و ثنای الهی.

۲ صلوات بر محمد و آل محمد.

۳ وعظ و ارشاد و سفارش به تقوای الهی.

۴ خواندن یک سوره کوتاه در هر خطبه (بنابر احتیاط واجب).

۵ بنابر احتیاط واجب برای خود و مؤمنین و مؤمنات استغفار کند و در خطبه دوم ائمه هدی (علیهم‌السلام) را هنگام صلوات و درود یک یک نام ببرد. بنابر این خطبه اول شامل پنج قسمت و خطبه دوم شامل شش قسمت است. امام باید خطبه‌ها را در حال قیام بخواند و میان دو خطبه جلوس مختصری بنماید و صدای خود را در حدّ مقدور به نمازگزاران برساند و وعظ و ارشاد را به زبان قابل فهم برای مردم ایراد کند.

— شایسته است خطیب ملتس به عمامه و عبا باشد و بر عصا یا مانند آن تکیه کند و قبل از شروع به خطبه، به مأمومین سلام کند و سزاوار است مسائل مهمّ سیاسی و اجتماعی و اخلاقی مسلمین و جهان اسلام و آن منطقه را برای مردم شرح دهد و آنها را به وظایفشان در برابر این مسائل آشنا سازد و در برابر توطئه‌های دشمنان به آنها هشدار دهد. پس خطیب باید حدّاکثر استفاده را از خطبه‌ها برای تهذیب نفوس مردم و آگاه ساختن آنها از مسائل مهمّ روز بنماید که یکی از اهداف اصلی خطبه‌ها همین است. خطبه‌ها را با عبارات فصیح و گویا و بلیغ و مؤثر و نافذ ایراد نماید تا خطبه‌ها تأثیر لازم را در نفوس مسلمین بگذارد و از این فریضه عبادی سیاسی بهره‌گیری کامل شود؛ هرگز به سراغ مسائل تفرقه‌انداز نرود و مسلمین را به وحدت در مقابل دشمنان دعوت نماید.

نکته : این احکام صرفاً برای دانستن معلم است و آموزش آنها به دانش‌آموزان ضرورتی ندارد.

درس ۸

دو نامه

توضیحات درس

انسان موجودی اجتماعی است. این حکمی است که همگان بر آن اتفاق و اجماع دارند، هرچند که درباره علل و اسباب آن اختلاف دارند. اجتماعی بودن انسان مقتضی این است که روابط خود را با دیگری بشناسد و به درستی سامان دهد. بخش بزرگی از احکام و قوانین عقلانی و عقلایی و آموزه‌های اخلاقی به حوزه رفتار اجتماعی و چگونگی ارتباطات بشری و ساماندهی آن، بازمی‌گردد. اسلام به‌عنوان دین و سبک زندگی بشر، به این مهم توجه ویژه‌ای مبذول داشته است، به ویژه که از نظر اسلام، زندگی دنیوی، قرار گرفتن آدمی در زیان و خسران مبین است که تنها با ایمان و عمل صالح از سویی و دعوت و توصیه دیگران به ایمان و عمل صالح به عنوان یک مسئولیت اجتماعی از سویی دیگر، می‌توان از آن رهایی یافت. بنابراین، روابط سالم اجتماعی، به‌عنوان یک عامل رهایی از خسران و دستیابی به رستگاری در محور آموزه‌های قرآنی قرار می‌گیرد و معاشرت با دیگران از جایگاه مهم و اساسی در زندگی بشر برخوردار می‌شود. در این درس آداب معاشرت در قالب اختلاف دو دانش‌آموز و نامه نگاری آنها ارائه شده است.

اهداف درس

- ۱ آشنایی با برخی از آداب معاشرت پرهیز از بدگویی، تهمت زدن، خبرچینی و مسخره کردن
- ۲ تمایل به رعایت آداب اسلامی معاشرت
- ۳ تلاش برای پرهیز از رفتارهای نامناسب در معاشرت
- ۴ آشنایی با مصادیق بدگویی، تهمت، خبرچینی و تمسخر دیگران
- ۵ آشنایی با برخی از نتایج نامطلوب بی توجهی به آداب معاشرت با دیگران
- ۶ آشنایی با اینکه خدا کسانی را که با دیگران به شایستگی رفتار می‌کنند دوست دارد.
- ۷ توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس

مفاهیم کلیدی

آداب معاشرت

بدگویی

تهمت زدن

خبرچینی

مسخره کردن

پیشنهادهایی برای تدریس

- برای شروع می‌توانید از متن درس استفاده کنید. با توجه به ساختار داستانی این درس می‌توانید آن را با هماهنگی گروهی از دانش‌آموزان در قالب نمایش اجرا کنید و از سایرین بخواهید احساسات خود را دربارهٔ موضوع داستان و شخصیت‌های آن بیان کنند.
- برای شروع می‌توانید کلمهٔ تهمت را پای تابلوی کلاس بنویسید و از دانش‌آموزان بخواهید خاطره‌ها و تجربه‌ها و شنیده‌های خود را در زمینهٔ موضوع درس بیان کنند. از شنیده‌های بچه‌ها استفاده کنید و وارد موضوع درس شوید. این فعالیت می‌تواند در قالب کلمهٔ غیبت نیز صورت گیرد.
- برای شروع می‌توانید از فعالیت **گفت‌وگو کنید** استفاده نمایید از دانش‌آموزان بخواهید که بنویسند بهترین روش برخورد با کسی که پیش ما از دیگران بدگویی می‌کند چیست؟ نوشته‌های بچه‌ها در کلاس خوانده شود و دیگر گروه‌ها نظر بدهند و در آخر بخواهید که دانش‌آموزان جمع‌بندی کنند و نوشته‌های آنان را به مدت یک هفته در کلاس یا راهروی مدرسه نصب کنید تا در معرض دید همگان قرار گیرد.
- در فعالیت **برایم بگو** دانش‌آموزان با برخی از نتایج نامطلوب بی‌توجهی به آداب معاشرت با دیگران آشنا می‌شوند.
- فعالیت **بگرد و پیدا کن** با هدف توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس طراحی شده است.
- فعالیت **ایستگاه فکر** با هدف تلاش برای پرهیز از رفتارهای نامناسب در معاشرت طراحی شده است.
- فعالیت **به کار ببندیم** به تحقق هدف تمایل به رعایت آداب اسلامی معاشرت کمک می‌کند.
- در فعالیت **کامل کنید** دانش‌آموزان با پر کردن خانه‌های جدول به رمز آن، که کلمه «زبان» است، دست می‌یابند. هدف این فعالیت زمینه‌آشنایی با این مفهوم که «خدا کسانی را که با دیگران به شایستگی رفتار می‌کنند دوست دارد»، را فراهم می‌کند.
- در فعالیت **ایستگاه خلاقیت** مطالب آموزش داده شده در قالب اجرای نمایش تثبیت و تعمیق می‌شوند.

ارزشیابی

نکته مهم : معلمان گرامی جهت ارزشیابی این درس به توضیحات ارائه شده ذیل عنوان «ارزشیابی» در درس اول، قبل از جدول ارزشیابی، توجه فرمایید.

جدول ارزشیابی

عناوین کارنامه	اهداف کلی	شماره درس	نشانه‌های تحقق	سطوح عملکرد
ادب و اخلاق اسلامی، قرآن مجید	<ul style="list-style-type: none"> آشنایی با برخی از آداب معاشرت تمایل به رعایت آداب اسلامی معاشرت 	۸	<ul style="list-style-type: none"> بیان برخی از آداب اسلامی معاشرت ابراز تمایل به رعایت آداب اسلامی معاشرت 	خیلی خوب <ul style="list-style-type: none"> نمونه‌های متنوعی از آداب اسلامی معاشرت را ذکر می‌کند و درباره آنها توضیح می‌دهد. ضمن ابراز تمایل به رعایت آداب اسلامی معاشرت، برای پرهیز از رفتارهای نامناسب در معاشرت همواره تلاش می‌کند. ضمن بیان مصادیق بدگویی، تهمت، خیرچینی و تمسخر دیگران، نتایج نامطلوب بی‌توجهی به آداب معاشرت با دیگران را توضیح می‌دهد. پیام قرآنی را می‌خواند و ضمن بیان مفهوم درباره آن با مثال توضیح می‌دهد.
	<ul style="list-style-type: none"> تلاش برای پرهیز از رفتارهای نامناسب در معاشرت 		<ul style="list-style-type: none"> تلاش برای پرهیز از رفتارهای نامناسب در معاشرت 	خوب <ul style="list-style-type: none"> نمونه‌هایی از آداب اسلامی معاشرت را ذکر می‌کند. ضمن ابراز تمایل به رعایت آداب اسلامی معاشرت، برای پرهیز از رفتارهای نامناسب در معاشرت غالباً تلاش می‌کند. ضمن بیان مصادیق بدگویی، تهمت، خیرچینی و تمسخر دیگران، نتایج نامطلوب بی‌توجهی به آداب معاشرت با دیگران را ذکر می‌کند. پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را توضیح می‌دهد.
	<ul style="list-style-type: none"> آشنایی با مصادیق بدگویی، تهمت، خیرچینی و تمسخر دیگران 		<ul style="list-style-type: none"> بیان مصادیق بدگویی، تهمت، خیرچینی و تمسخر دیگران 	قابل قبول <ul style="list-style-type: none"> نمونه‌ای از آداب اسلامی معاشرت را ذکر می‌کند. ضمن ابراز تمایل به رعایت آداب اسلامی معاشرت، برای پرهیز از رفتارهای نامناسب در معاشرت گاهی اوقات تلاش می‌کند. ضمن بیان مصادیق بدگویی، تهمت، خیرچینی و تمسخر دیگران، نتیجه نامطلوب بی‌توجهی به آداب معاشرت با دیگران را ذکر می‌کند. پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.
	<ul style="list-style-type: none"> آشنایی با برخی از نتایج نامطلوب بی‌توجهی به آداب معاشرت با دیگران توانایی تفکر در پیام قرآنی و درک ارتباط آن با موضوع درس 		<ul style="list-style-type: none"> آشنایی با برخی از نتایج نامطلوب بی‌توجهی به آداب معاشرت با دیگران درک مفهوم پیام قرآنی 	نیازمند آموزش و تلاش بیشتر <ul style="list-style-type: none"> با کمک آموزگار نمونه‌ای از آداب اسلامی معاشرت را ذکر می‌کند. با کمک آموزگار ضمن ابراز تمایل به رعایت آداب اسلامی معاشرت، برای پرهیز از رفتارهای نامناسب در معاشرت تلاش می‌کند. با راهنمایی معلم ضمن بیان مصادیق بدگویی، تهمت، خیرچینی و تمسخر دیگران، نتیجه نامطلوب بی‌توجهی به آداب معاشرت با دیگران را ذکر می‌کند. با کمک آموزگار پیام قرآنی را می‌خواند و مفهوم آن را بیان می‌کند.

۱. بنیاد و اساس یک جامعه بر پایه روابط اجتماعی سالم بین افراد و نهادهای آن جامعه است. غیر از روحيات مختلف افراد که بر نوع روابط آنها اثر مستقیم دارد آداب معاشرت نیز در استحکام یا ضعف این روابط مؤثرند. بهره‌مندی از آداب صحیح معاشرت می‌تواند موجب وسعت دایره ارتباطات و نفوذ اجتماعی فرد بشود. از سوی دیگر برای مسلمانان رعایت آداب معاشرت اسلامی از اهمیت مضاعفی برخوردار است. یک مسلمان باید بداند با چه کسانی و چگونه و چقدر ارتباط برقرار کند و با چه کسانی، چه وقت و چرا قطع ارتباط نماید.

۲. اسلام در خصوص معاشرت هم به رفتارهای مثبت و ایجابی اشاره کرده و هم به رفتارهای منفی و سلبی. یعنی برخی آداب باید ترک شوند و بعضی نیز باید بیش از پیش مورد توجه قرار بگیرند. برخی از رفتارهای منفی و سلبی عبارت‌اند از: اختلاف افکنی، آزار و اذیت دیگران با سخنان نسنجیده، استهزای دیگران، افترا و تهمت، تبعیض و برخورد دوگانه و تجسس در کار و زندگی دیگران.

از دیگر سو برخی اصول و آداب نیز مورد تأکید قرآن است و باید نسبت به آنها توجه ویژه‌ای داشته باشیم. از جمله: احترام به عقاید و مقدسات دیگران، برخورد برادرانه، عفو و نادیده گرفتن لغزش‌های مردم و گذشت از خطای آنان، دفع بدی با خوبی و... این آموزه‌ها در صورت تحقق و التزام مسلمانان نسبت به آنها تأثیر شگرفی بر جامعه اسلامی خواهد گذاشت.

۳. در سنین نوجوانی و جوانی ممکن است احتمال گذشت و بخشش به دلیل شدت قوه غضب مشکل‌تر باشد. بر این اساس معلمان گرامی شایسته است دانش‌آموزان را با اهمیت بخشش و موارد مرتبط با آن آشنا سازند.

۴. در جامعه افرادی با درک‌های متفاوت، اخلاق گوناگون و طبع‌ها و مزاج‌های متفاوت از هم وجود دارند، بنابراین طبیعی است که در برخوردها و روابط اجتماعی خویش با دیگران، شاهد برخوردها و رفتارهای متفاوتی باشیم. در این گونه موارد نظر اسلام، این است که در برابر رفتاری‌های نادرست دیگران با عفو و گذشت برخورد کنیم. چون رفتارهای منفی و واکنش‌های مقابله‌ای باعث تضاد و تنش بیشتر در جامعه خواهد شد. باید مردم را ببخشیم تا خدا هم ما را ببخشد. خداوند متعال می‌فرماید: «باید بخشش کنید و بدر رفتاری‌های دیگران را نادیده بگیرید، آیا دوست نمی‌دارید خداوند شما را ببخشد؟ و خداوند بخشنده و مهربان است.»^۱

۵. «عفو» که در آیات و روایات به آن توصیه شده، به معنی گذشتن از لغزش دیگران، بدی را با بدی پاسخ ندادن، از حقی که بر گردن دیگران داریم، صرف‌نظر کردن و خطاکار را تبریئه کردن است.^۲ بخشش یکی از فضیلت‌های اخلاقی است که با فضایل دیگری مانند بردباری، صبر، فروخوردن خشم (کظم غیظ)، ارتباط نزدیک دارد. در روایات، پاداش «گذشت» معادل پاداش شهید معرفی شده است. پیامبر گرامی ﷺ

۱- سورة نور، آیه ۲۲.

۲- فیض کاشانی، ملا محسن، محجة البیضاء، ج ۵، ص ۳۱۸.

فرمودند: «کسی که خشمش را فرو خورد و از برادر مسلمانش درگذرد و نسبت به رفتار نامطلوب او بردباری نشان دهد، خداوند پاداش شهید به او عنایت فرماید.^۱»

۶ اهمیت عفو و گذشت در نگاه معصومان (علیهم السلام) چنان است که از آن با عنوان‌های صفت الهی^۲، بهترین اخلاق دنیا و آخرت^۳، محبوب‌ترین عمل انسان مؤمن پیش خدا^۴ و یکی از سنت‌های پیامبران یاد شده است که امام صادق (علیه السلام) فرمودند: گذشت در هنگام توانایی از سنت‌های پیامبران است.^۵ پیامبر گرامی (صلی الله علیه و آله) فرمود: «روش ما اهل بیت این است که از کسانی که به ما ستم کرده‌اند گذشت می‌کنیم.^۶»

۷ گذشت در برابر بدرفتاری‌های دیگران، افزون بر آثار و برکات دنیایی مانند سرافرازی و بزرگواری^۷، پیروزی بر دشمن^۸، طولانی شدن عمر^۹ و... پاداش فراوان الهی از جمله: بخشش خداوند^{۱۰}، شفاعت امامان (علیهم السلام)^{۱۱}، داخل شدن به بهشت^{۱۲} و... را نیز در پی دارد.

۸ اگرچه اسلام توصیه به عفو و بخشش کرده است؛ اما این راهکار در صورتی ارزشمند، سازنده و مفید است که در جای مناسب خود به کار رود؛ در غیر این صورت زیان گذشت بیجا و نامناسب گاهی بیش از سود آن است. به عنوان مثال اگر بدرفتاری‌های دیگران مربوط به حق شخصی باشد، عفو و بخشش سازنده و مفید است؛ اما در احکام الهی و حقوق عمومی جامعه، گذشت پسندیده نیست؛ مثلاً کسی که با قوانین اجتماعی مخالفت کرده است نمی‌توان با بخشش، تمام جرم‌های او را نادیده گرفت. بلکه به تصریح آیات و روایات، چنین اشخاصی باید مجازات شوند. همچنین کسانی که امنیت جامعه را متزلزل می‌کنند، و یا با مواد مخدر جوانان را به نابودی می‌کشند و یا ترویج‌کننده فرهنگ بیگانه‌اند و در برابر نصایح و راهنمایی‌های دیگران بدرفتاری می‌کنند، این گونه افراد را نمی‌توان با چشم‌پوشی و گذشت، به حال خود رها کرد.

۱- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷۶، ص ۳۶۳.

۲- صحیفه سجاده، دعای ۱۶.

۳- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۳۹۹.

۴- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷۳، ص ۳۸۶.

۵- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۴۲۳.

۶- الحرانی، حسن، تحف العقول، ص ۲۷.

۷- مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، ج ۷۱، ص ۴۰۱.

۸- کلینی، محمد ابن یعقوب، الاصول من الکافی، ج ۸، ص ۱۹۵.

۹- کلینی، محمد ابن یعقوب، الاصول من الکافی، ج ۷۵، ص ۲۵۹.

۱۰- سورة نور، آیه ۲۲.

۱۱- کلینی، محمد ابن یعقوب، الاصول من الکافی، ج ۷۵، ص ۳۱۶.

۱۲- کلینی، محمد ابن یعقوب، الاصول من الکافی، ج ۹۲، ص ۳۵۳.